

MOHAMMAD J. PIRMORADI, Filozof za omladinu

Fatima Lačević

KULTURA ZATOČENIŠTVA

Sažetak

Evrocentrizam je imanentna tendencija uni-kulture. Ona je njegova moć. Obrazac za bivanje općenito - unikultura nudi "spoljnu hranu". Sve je u postignuću da se sve navikne na neprirodnu hranu i da se to nazove progresom. Stoga je moć uni-kulture nužno nasilje. Prepoznatljivo je "lukavstvo" afirmativne kulture, ono što je tradicija i ono što bi moglo biti smješta se u muzej. Tu se daje dozvola da drugačije vrijednosti bivaju. Lukavstvo afirmativne kulture impresionira; ono protiv čega je uzvisuje se i u samoljublju svoje uzvišenosti konzervira u bezazlenost za oskudnu svakidašnjicu koja ga je prognala u Veličanstvo izgnanstva. Takav je obrazac obračuna prosvjetiteljstva sa tradicijom. Konflikt sa sadašnjicom je zatvoren u muzej.

SIGNUM KANT, HEGEL, MARX

JEDNA tvrdnja unutar mijene pitanja i odgovora o vremenu bivanja svijeta koja ne hvata "momenat" pridodan svijetu nego samo bivanje svijeta mogla bi se izreći: opredjeljenje za problem operativno kalkulativnog organiziranja povijesnog svijeta, ne za misleće pitanje. Ne radi se o ukidanju takovrsnog pitanja. Ono se proglašava i afirmira iznimnom temom. Prohod u iznimnost pitanja jedva se sluti pored zaslijepljenosti divljenjem unutarsvjetovnim događajima. I. Kant je evropsku filozofiju izveo u oslobađajuće kritičko pitanje: Što mogu znati? - da ne bi više bila opterećena pitanjima o onim prostorima pred kojim svijest mora uzmicati a sami oni ne konvergiraju njenim načelima predmetnog konstruiranja svijeta. Stoga, danas se može reći, Kantova filozofija obilježena kao

kriticizam jer insistira na kritičkoj ne dogmatskoj i ne skeptičnoj upotrebi uma, navodi na zamjenu, nadomještanje i nadoknađivanje onostranog metafizičkog svijeta ovostranom pukom svakidašnjicom. Sa Kantom, istina, transcendentno još nije uvedeno u imanentno. Mi ne znamo stvar po sebi i zato sa njom ne raspoložemo. U totalnu raspoloživost svega postojećeg ulazi svijet u formi jedne jedine zbilje - Uma. Hegel unutar identiteta umnog i zbiljskog definira jedan jedini prostor u kojem je transcendentno u imanentnom. Nije hronološki smisao da Kant, Hegel, Marx stoje zajedno. Uzlazna faza novovjekovnog građanskog filozofiranja, svi njeni putevi vode ka Hegelu. Filozofu je bilo moguće doći do jednadžbe da je stvar mišljenja apsolutna misao u krugu svojih raščlanjenih momenata budući da se već kod Grka, a posebno sa novim vijekom, predmetno mišljenje uvažilo kao paradigmatički pristup svekolikosti bića. Hegelova pohvala a potom rehabilitacija sofista po njihovom prosvjetiteljskom vrednovanju znanja precizira načelo evropskog prosvjetiteljstva, općenito kulturu građanskog svijeta da je čovjek "animal rationale", živo biće koje ima razum. Riječ je o novovjekovnom aksiomu da je svaki čin čovjeka čin racionalnog mišljenja. Racionalan odnos što znači teorijsko - praktički moguć je samo kad ono na što se odnosi je primjereno racionalno. Kod Hegela subjektivno i objektivno racionalno su utemeljeni u racionalnom pa je racionalno supstancija i subjekat čitavog procesa.

Čovjek je po sudioništvu na apsolutnoj supstanciji - subjektu čiji je samorazvoj aktualizacija svega što jest u supstanciji. Protagorina teza da je čovjek mjera svih stvari, onih koje jesu da jesu i onih koje nisu da nisu, *mutatis mutandis*, u Hegelovom filozofskom sustavu smještena je značenjem: čovjek je unutar kruga apsolutnog utemeljivanja svega, čovjek je središte tog kruga pa stoga ima neograničenu moć nad svim što jest, i sam apsolut postaje njegov predmet pa se po predmetnosti i sam konstituira. Unutar totalnog kruga aktualiziranja čovjek se određuje po apsolutu a apsolut jest po čovjeku. Postavljen iz apsolutnog racionaliziranja svega, čovjek je momenat i objekat aktualizacije apsolutne supstancije. Neograničenu moć koju čovjek stječe nad svim što jest Hegel izražava: "Hrabrost za istinu, vjera u moć Duha, jesu prvi uvjeti filozofije. Čovjek, jer je Duh, može i mora se smatrati dostojnim svega ovoga što je najuzvišenije. Ne može nikada precijeniti veličinu i moć svoga duha. I "ako ima tu vjeru,

ništa neće biti dosta otporno a da mu se ne objavi". Svakako, radi se o bezgraničnom gospodarenju "slobodi" nad svim što jest, a "misao slobode" Hegel je izveo dokraja. Hegelova filozofija kao središnji i totalni izraz novovjekovnog čovjeka kojeg proglašava samom suštinom svega zbiljskog, uspostavila je antropocentrizam i subjektivizam novovjekovne povijesti. Čovjek se potvrđuje u "radnom aktivizmu". Novi vijek je tako imenovao sve što jest objektom - predmetom za subjekat. U svijesti je mogućnost i utemeljenje "radnog aktiviteta". Zapravo, svijest i jeste samo "radni aktivitet". Čitavo njeno zbivanje je shvaćanje, zahvaćanje, po imanje i zauzimanje predmeta, stvari kao i oruđa i funkcija. Svijest je instrument u stalnoj pretvorbi svega što jest u sredstva, pribor, oruđa. Naden je obrazac za tehniku i znanost, za njihov neslućeni napredak kroz stalno obnavljanje radnog procesa. Stoga je u novovjekovnoj povijesti ljudska djelatnost svoj smisao suzila u Rad, u uratke - učinke. Iz novovjekovnog svijeta u liku "svijeta rada" izgnano je sve što mu se izuzima. Ustrojeni kult evrocentrizma odstranjuje i prikriva misleće pitanje a time i mogućnost da se kultura razumijeva izvan njene okupacije u sektor "radnog aktivizma". Stoga, nije riječ o "radnom aktivizmu" kao ekonomskoj kategoriji nego o ontoantropološkoj buduću da ničemu (nijednome biću) nije data dozvola za posebnost, za izuzetnost. Što to znači? Rad je ono temeljno zbivanje iz kojeg ishode sva ostala. Odazivanje vlastitosti poziva svemu što jest, zamjena vlastitosti za predmetnu funkciju unutar "svijeta rada", potonuli kredibilitet filozofskog mišljenja u "služenje" (pozitivizam, neopozitivizam, logistika i drugo) upućuje na drugi smjer kritike filozofije koja je u svojevrsnoj novovjekovnoj upotrebi uma zatomila sjeme iz kojeg može klijati svijet širi od "svijeta rada". Sa Marxom, nakon Hegela, filozofiji pripada jedno iskustvo novog značenja kritike. Ovaj filozof nije filozofiji postavio zadatak novog, od Hegela različitog filozofskog ishodišta. Kritika postojećeg, kritika Rada u čiji apsolutni lik je zatvoren svijet, značenje je Marxove filozofije kao kritike. Kritika Rada je to što kod Marxa znači kritika postojećeg. Budući da je u Hegelovom radu Pojma suponiran i prikriiven "rad u obliku u kojem on isključivo pripada čovjeku" Marxova kritika smjera na restauraciju uvida u ontološki specifičnost čovjeka da mu je njegova "suština", njegova priroda, njegov svijet postojanja da radi. Marx dakle, misli na rad kao posvjedočenje čovjeka. Njemu on ostavlja značenje subjekta. No, u

značenju je rada da se odnosi na nešto. Stoga je i pred Marxom bio problem relacije subjekt - objekt. Samo forma rješenja kod Hegela bila je i za Marxa rješenje. Smisao rada Pojma (Hegel) Marx će problematizirati kao pojam Rada, i to kao centralni problem. U Kapitalu piše: "Jednostavni momenti radnog procesa jesu svrsishodna djelatnost ili sam rad, njegov predmet i njegova sredstva." Dakle, rad "isključivo pripada čovjeku". Bit je čovjeka po radu, rad je uvijek egzistencije. Marx se "odvojio" od Hegelovog apsolutnog idealizma tako što je u Radu, ne u stvari ili prirodi, razumijevao bitak. Ovaj se filozof nije smjestio u obzor materijalističke orijentacije nakon kritike Hegela. Marx je zapravo dalje afirmirao prosvjetiteljsko građansku ekskluzivnost pozicije čovjeka koji radom ostvaruje smisao svog mjesta u svijetu. Sa Marxom je najviše podržana novovjekovna misao o čovjeku - gospodaru. Čovjek je dominus u svijetu jer posredstvom rada svugdje susreće sebe i svijet kao svoje djelo. Nije riječ, dakle, o apsolutnoj supstanciji - subjektu (Hegel), čovjek je apsolutan po smislu svog novovijekovno - građanskog supstancijaliteta. U čovjeku je "prirodna moć" da se suprotstavlja prirodi pa je to suprotstavljanje samo prirodno. On tako radi kao sama priroda. Bit čovjeka - radni proces - prirodu uključuje kao predmet, priroda nije otuđena ideja, priroda je sam čovjek, rad je njegov prirodan način egzistiranja. Prirodu u smislu cjeline svih stvari spram kojih je čovjekov odnos kao svom "radnom predmetu" Marx naziva "zemlja ... kao opći predmet ljudskog rada". Nalazimo da je danas izuzetno značajno čitati Marxove tekstove o radu kao prirodnom - bitnom svojstvu čovjeka. Po njihovom značenju, ovaj filozof je suvremen, egzemplarno građanski mislilac, jedno, tek ovi tekstovi nose razloge kritike Marxa potkraj 20. st. više nego što bi se razlozi mogli razumijevati iz relacije Marxova misao i varijante socijalističkog režima. Materijalističko učenje (Feuerbach) je kritizirao da bi eliminirao to što još ovo učenje drži da nešto postoji izvan "ljudske osjetilne djelatnosti" Marx kritikuje što materijalizam "predmet, zbiljnost osjetilnost shvaća samo u obliku objekta ili opažanja, a ne kao osjetilnu ljudsku djelatnost, praksu, ne subjektivnost." Ovaj Marxov tekst bit će preciziran sljedećim: "Podudarnost mijenjanja okolnosti i ljudske djelatnosti može se shvatiti i racionalno razumijevati samo kao prevratnička praksa". U "prevratničkoj praksi" čovjek ispoljava svoju bit pa se unutar te prakse ispunjava smisao čovjekove slobode. Sasvim je konzistentno što su se

filozofi, određujući čovjeka po praksi i tek praksom zadobijanje istine, sva pitanja o čovjeku učvrstila unutar društvenih pitanja. Stoga piše da je društveni život u suštini praktički. Filozof, također, piše da je "samo" religiozno osjećanje "društveni proizvod. U tekstu nalazimo jedan argumentirani pozitivistički stav: u ljudskoj praksi i u shvaćanjima te prakse nastaju opasnosti "misterije" i "misticizma". Iz načela prakse iz kojeg se isključivo racionalno afirmira ne derivira samo svjetovna osnova kao zbiljnost čovjekova prostora. Mišljenje je "odvrćeno" iz skolastičkih "uzleta" u jedinu zbiljnost po praktičkom djelovanju zadobijenu predmetnu istinu. Marxova kritika Hegela ishodišta je iz odmagljenja "misticizma" Ideje u nesumljivo uporište činjenice svijeta i u njemu djelatnog čovjeka. Po praksi osmišljen svijet i po njenom najvišem "izrazu u revoluciji i socijalizmu kao "rješenju" odnosa čovjek - svijet ukazuje na supstancijalitet građanskog društva, na appetitus - dinamičku prirodu svoga bivanja. Nije ništa stalno izuzev stalnosti procesa prevladavanja. Istina, Marx ostavlja izraz "građansko društvo" stari materijalizam pa govori "ljudsko društvo" ili "podruštvljeno čovječanstvo". Ovu distinkciju možemo prihvatiti s obzirom da "građansko" podrazumijeva "pojedinačnu individuu" a u "podruštvljenom čovječanstvu" kako je ono realizirano u "socijalizmima", individua je zanjemila pod misticizmom socijalističkog čovjeka. Ukidanje razlikovanja "bitnog svijeta" i "pojavnog svijeta", reduciranje metafizičkog na pojavni svijet, ostavlja svijet o kome se jedino zna da je praksa kao "sam slobodni, nezakočeni, progresivni i univerzalni razvoj proizvodnih snaga". To danas znači da se iz prakse rada postavljaju svi ciljevi, brigu da se tim ciljevima ništa ne otme, da ništa ne izmakne okvirima prakse rada. U njoj čovjek etablira svoju moć. Sve drugo, također "nacija, geografski prostori, kultura po smislu takve moći postaju moć a nad drugačijim nadmoć. Tako govorimo Američkoj naciji (amerikanizam) o Evropi (Zapad), zapravo o evrocentризmu i o drugim centrima utemeljenim na isključivosti moći progressa proizvodnih snaga koje svemu daju moć po takovrsnom smislu progressa. Čitav humanističko - antropologijski horizont provenira iz nesmetanog punog razvitka proizvodnih snaga. Svjetska povijest kao tvorenje čovjeka samog pomoću njegova rada (Marx) i formulacija da je rad stvorio čovjeka (Engels) su u strogom smislu novovijekovno - prosvjetiteljske koordinate čovjeka modernog svijeta. Čovjek jest po radu kazuje da je drugačije nemoguće

egzistirati. U modernoj metafizici a dovršava se jedan stari uzlazni put progressa kao osvajanja svijeta radom. Svakako, dovršavanje nosi nužnost pitanja: nije li moguće drugačije živjeti nego u vidu prakse rada?

EVROCENTRIZAM - KULTURA KAO MODEL

SVOJEVRSNA, sa Marxom započeta kritika "uzlazne faze" građanskog osmišljavanja svijeta, u njenom ishodištu da se čovjek - radno biće - misli kao centrum svekolikog bivanja, nije imala unutarnje mogućnosti da se izvede neki bitno drugi, ili pak samo drugačiji, nazor na svijet. Bivanje povijesti ustrojeno radnim procesom polučilo je vjeru u beskrajne mogućnosti rada u fikciju čovjekova gospodarenja, s jedne strane, i čovjeka ničim nesmetanog, apsolutnog stvaraoča, s druge strane. Kada je riječ o Evropi, ovi derivati iz zamaha progressa svijeta bitno (europske) građanske civilizacije prezentirali su se u visoko razvijene industrijske prostore ili zemlje proizvodnje Profita (Zapad) i zemlje u kojima je proizvedena ideologija konačnog rješenja svih zagonetki povijesti unutar socijalističkih društvenih uređenja (Istok) zemlje realsocijalizma. Socijalistički čovjek zadobija svemoć reproduciranja jednoobraznog, uni-kulturnog lika partijskog aranžmana u svijetu gdje prihvaća određite odnosa prema prošlom, izvjesnost sadašnjosti i jedini lik budućnosti. Kao socijalistički čovjek oslobođen je od razmišljanja. U "sigurnosti" međa socijalističkog poretka stvari preostalo nam je da u ocrtanom krugu slavi emancipaciju od odgovornosti mišljenja različitosti. Dva smisla evrocentrizma: progres - profit i socijalizam - ispunjeni smisao čovjeka u natjecanju za ekskluzivnost reducirale su svu moć novovijekovnog mišljenja na osiguranje isključive prednosti nad drugim, a ljudske odnose na spolja dirigirano prisajedinjenje centrima. Kultura kao indeks otvorenosti širina čovjekovog povijesnog iskazivanja osporava se u suženju u "muzejske" eksponate i kulturne manifestacije. "Zapadno", "zapadnoevropsko" su lahko izrecivi nazivi za tendenciju da se Evropa - centrum ustroji kao mjerač vrijednosti svih oblika stvaranja. Tako je riječ o modernom svijetu da se u njemu kulture unajmljuju za sredstvo sa kojim se brani od već unaprijed zamišljenog neprijatelja u drugoj

kulturi (odnos prema islamu u modernom svijetu) ili se kultura unajmljuje u bezazleno eksponiranje turističkim radoznalostima. Kroz historiju, tendencije da se kulturom suprotstavlja i ponižava pa i isključuje, danas potkraj 20. st., tendencija ima vojnu moć kao svoju moć sve do trijumfa u genocidu. Ovom prilikom Bosna dokazuje kako se smisao demokracije vojno - moćno misli iz kruga razvijenih zemalja Zapada (prethodno Moskva - centum), makar iz toga proizilazila eliminacija jedne kulture u njenoj povijesno-demokracijskoj utemeljenosti. Marksistička iskustva afirmiranja jedine svjetovne osnove svijeta u njenom progresu značenja moći imala su četrdesetih godina 19. st. suprotstavljanje novovjekovnom načelu antropocentrizma. Stavljajući se u upitnost i traži stvaran uvid u načelo da je čovjek središte svijeta sposobnosti razuma. Mogućnost moći čovjeka u svijetu ispituje se uz mogućnost njegove nemoći. Snažna je struja tematiziranja: "iracionalno" "voljno" "pojedinačno" "nepredvidivo" "osjećajno" "zbijsko". Svijet nije racionalan, naprotiv u njemu se objavljuje supstancijalna volja dok je intelekt samo površina (Schopenhauer). Čovjek je prirodno biće rada (Feuerbach). Čovjek nije nikakav gospodar nego izopćenik iz raja, smrtna, bojažljiva egzistencija (Kierkegaard). Zbijski je čovjek izvrnut svijetu moći u njegovom besmislenom trošenju snaga, u prihvaćanju "amorfati" preostaje mu ili zdvajati ili izdržati (Nietzsche).

Ovog smisla suprotstavljanja novovjekovnom filozofiranju nalaze novu orijentaciju u zbilji, u vremenu. Ona su utoliko kritička ukoliko tematiziraju "crnu stranu svijeta". Budući da ne odbacuju antropocentrizam makar dovode gospodarenje čovjeka u upitnost, ostaju u okvirima filozofskih strujanja novovjekovnog biljega. Kriza suvremenog svijeta se iznosi na vidjelo ("crna strana") ali se ne nalaze međe svijeta - učinaka. Zbilja građanskog svijeta ostaje nedotaknuta. Filozofija nema više snage nego da krizu objavljuje i sama potisnuta znanstvenim učvršćenjem građanskog svijeta. Znanstveno tehnički optimizam i vjera u ratio maksimalno produbljuje životni "aktivizam" pored kojeg zašućuje idejni "aktivizam" u svojoj nedostatnosti (Evropa - Zapad - Istok). Zapad je promovirao moderno vrijeme na eliminaciji više razine realnosti jednako u subjektivnom i objektivnom domenu. U čovjeku nije ništa više ostalo do njegovog razuma, u objektivnom svijetu ništa više do ono što se može shvatiti razumom uz pomoć ljudskih osjetila. Modernom čovjeku, budući da je svaki princip viši od

sebe odbacio, sve se javlja po njegovom liku. Moderni čovjek razmišlja iz onog što on jeste. Slobodan od Neba, gospodar svoje vlastite sudbine, moderni čovjek hoće samo jedan prostor i samo jedno historijsko vrijeme. Ovozemaljsko stvorenje i gospodar prirode, odgovoran samome sebi, takva ideja Zapada, ovovjekovne Evrope okoštava jedan vid Zemlje. Racionalizam, istovjetan sa modernim aktivizmom, sa dominacijom nad životom pojedinca, društva nad poviješću, dakle u sveobuhvatnoj transparentiji napretka koja je protjerala eshatologiju i teologiju, utemeljuje autoritet i dominaciju modernog industrijskog društva. Moderna civilizacija je legalizirala unutarnju težnju ljudi da žive bez straha od neizvjesnog i beskrajnih prostora. Industrijski "materijalizam" ili "viši cilj" i "ideal" nije više "amerikanizam". Tradicionalni odnos - razlika Okcident i Orijent (K. Lowith) izbrisan je u jednakost i adaptaciju na univerzalnu industriju i znanost. Preostao je jedan odnos, odnos "općenite korisnosti i upotrebljivosti". Za dominaciju nad svim, založena personalnost, sunovrat u "ovostranost" pobuđuju rijetko pitanje na šta je čovjek uspio pasti. Slijepi za "nešto više" od čiste funkcije, moderni ljudi nisu više čuvari "ethosa". Sve njihove vrline i proizvodne snage imaju svoje značenje po smislu moderne civilizacije da su one "funkcije" i "radne snage". U ove forme izmijenjeni vid najšireg bivanja polučio je izmjenu i smisao bivanja formi kulture: filozofije, umjetnosti, religije, znanosti itd. Historiokratija kao forma građanskog racionaliteta ispražnjena od personalnog primamljivo okuplja i uključuje forme duhovnog života u duh civilizacije u njemu ekonomsku, materijalnu, političku i duhovnu prirodu procesa. "Zapadni pojam civilizacije" je obuhvatan u doslovnom značenju Hegelovog učenja o "evropskom duhu" koji producira svijet sebi samom nasuprot pa ukida suprotnost teze i antiteze objedinjujući u sebi drugo i mnogostruko. Ništa se više ne može oteći u svojoj drugosti beskrajnom gospodarenju moći znanja u liku univerzalne industrije. Što smo već istakli jednu među - napetost u nezaustavljivom procesu potčinjavanja jednome centrum - u i gotovo nemoćnih pokušaja da se neprijateljem optuženi (zato što još nije prevaziđen kao kultura) održi u svojoj izvornoj različitosti, valja dopuniti tvrdnjom, kako je riječ o dubinama straha u svakome pojedincu. Sjedinjuju se dva straha: jedan strah od prisile da se prema spolja manifestira gospodarenjem po svaku cijenu i drugi strah od napada demonski moćnog svijeta.

OSOBNOST I KULTURA

OČITO lažna identičnost pojedinačnog i općeg ishodište je modela kulture u modenom svijetu. Čvrsta sprega logike djela (kulture) i logike društvenog sustava demonstrira kulturu kao čin bivanja koji nema dopuštenje da bude ništa različito i osobito spram drugih oblika bivanja. Kao element sustava, omogućena tek ustrojstvom sustava na načelu izjednačavanja tvorbi kulture (filmovi, primjerice) automobila, bombi i drugih elemenata cjeline. Standardizacija i serijska proizvodnja ukinula je sve razlike i potrebu za razikama. "Kulturna industrija" sama je izgradila metodologiju "centralne kontrole" - kontrole individualne svijesti: "Radio demokratski pretvara sve slušaoce da bi ih autoritarno izručio međusobno jednakim programima stanica... Raspoloženje publike, koje navodno i činjenično pogoduje kulturnoj industriji i njezinom sistemu, jest dio tog sistema, a ne njegovo opravdanje ... K tomu pridolazi dogovor ili barem zajednička odluka izvršnih snaga da neće proizvoditi ni dopustiti ništa što ne nalikuje njihovim tabelama, njihovom pojmu potrošača, prije svega njima samima" (M. Horkheimer - T. Adorno Dijalektika prosvjetiteljstva). Riječ je o punom značenju kantovskog shematizma da subjekat osjetilnu mnogostrukost unaprijed dovede u odnos sa osnovnim pojmovima. Industrija preuzima tu ulogu, sama preparira i usaglašava dijelove sustava. Metodom gotovih klišeja sve pojedinačno je unaprijed definirano svrhom koja mu u shemi pripada. Sve što nastaje je pod zajedničkim imeniteljem "proizvod". Proizvodi samo imaju potvrđivati shemu čiji su dio: "U filmu se dosljedno odmah može vidjeti kako će završiti, tko će biti nagrađen, tko kažnjen, tko zaboravljen a naročito u lahkoj muzici preparirano uho može poslije prvih taktova šlagera pogoditi nastavak i sretno je kada se to doista tako i dogodi. Ne smije se mijenjati prosječni broj riječi u short story. Čak gegovi, efekti, vicevi, jednako su kalkulirani kao čitav kostur. Njima upravljaju posebni stručnjaci i njihova se uska raznolikost načelno može razdijeliti u uredu. Kulturna industrija se razvila prevlašću efekata, opipljivog dostignuća, tehničkog detalja nad djelom koje je nekada nosilo ideju i bilo likvidirano zajedno s njom" (ibid.) Doista su mislioci M. Horkheimer i T. Adorno pogodili ključne točke

kulture u modernom svijetu: kultura je zahvaćena" odozgo" i dovedena na visinu vremena time što je transponirana u sferu potrošnje. Ovo je uzdignuto u načelo. Moć u vremenu demonstrira se kao sinteza Beethovena i Casino de Paris. Stoga nije riječ o kulturi koja ima mjesto u vremenu nego savez sa Vremenom u kojemu ona sudjeluje u njegovoj osnovnoj tendenciji da se ukine svaka zapreka reprodukcije svega iz sheme iznutra. Kulturna industrija ostvarila je dvostruku pobjedu: "Ono što izvana briše kao istinu može unutra beskrajno reproducirati kao laž." Pošto je kulturna industrija sam čin vremena sam čin svakog pojedinca govori o totalnosti kulturne industrije u njenom stalnom ponavljanju onog što sustavu nije izvanjsko. Danas kulturna industrija nema više funkciju pogona za zabavu, ona je danas čisti pogon održanja - samoodržanja. Nije više riječ o dresiranim potrošačima kulturnih dobara. "Potrošač" zabave "uzvišen" je u opći cinizam - odnos spram "industrijalizirane kulture kao prevare". Danas to znači cinično prihvatiti egzistenciju u kojoj je jedino istina da je sve ljudsko i sve što nije istrošeno u usahloj ideji prosvjetiteljstva. Stoga je bliska tvrdnja H. Marcusea "da "Kultura" daje dušu civilizaciji". Unutar kulturnih vrijednosti građanstva izgrađeno carstvo prividnog jedinstva i prividne slobode ne upućuje na neku šansu nove ideje. Filozofija prosvjetiteljstva je započela sa idejom "afirmativne kulture" - vjere u napredak, u bolju budućnost suprotstavljena vjerovanju od Boga postavljenom poretku. Filozof La Metrie je ideju "čiste čovječnosti" uzorito iskazao: "Kriva filozofija, poput teologije, može nam obećati vječnu sreću i, uljuljkujući nas lijepim himerama voditi nas tamo na račun naših dana ili naše radosti. Istinska filozofija, sasvim različita od one i mudrija od nje, dopušta samo sreću u vremenu; ona sije ruže i cvijeće na našoj stazi i uči nas da ih ubiremo". Historiokratija ili dresura za stegu vremenom je smisao općeg oslobađanja individuumu da je svaki individuum izravno od samoga sebe. Samosvijest svake individue o imperativu da sama sebe treba da drži u stezi je ono na što računa moderno građansko društvo. Jedna od odlučnih društvenih zadaća afirmativne kulture (umjetnost primjerice) jeste da oslobode individuumu padom u novi oblik ropstva bude discipliniran - odgojen za podnošenje. H. Marcuse piše: "To je pravo čudo afirmativne kulture. Ljudi se mogu osjećati sretni čak i kad to nisu. Djelovanje privida čini netočnom i potvrdu vlastitog bitka sreće. Individuum, odbačen na samog sebe, uči podnositi svoju izolaciju i

MOHAMMAD J. PIRMORADI, Filozof za omladinu

Ljubiti je na stanovit način. Faktička usamljenost uznosi se do metafizičke osame i kao takva održava sve posvećenje i blaženstvo unutrašnjeg obilja pri izvanjskom siromaštvu. Afirmativna kultura reproducira i uljepšava u svojoj ideji osobnosti društveno izoliranje i osiromašenje individua". Afirmativna kulturaponuđuje drugi život kao sopstveni, stoga se osobnost iskazuje tek po espektu osnova postojećeg, nikako u uzlijetanju. Za razliku od značenja "soba" s početka građanskog oslobođenja individuuma da je on izvor moći po svojim svojstvima, današnja osobnost se ne iskazuje kao ishodište osvajanja nego kulture odricanja. Disciplina odricanja je uvjet da se bude individuum. On opstaje dok ne remeti proces rada, dok mu je i sam imanentan. Afirmativna kultura je u funkciji moderne autoritarne države baš discipliniranjem na postojeće: "Da od vremena preko četiri stotine godina oslobođeni individuumi sada tako dobro marširaju u združenim kolonama autoritarne države, tome je dobrim dijelom pridonijela afirmativna kultura" (H. Marcuse). Potkraj 20. st. kao da je moguć još jedino bespomoćni, pomalo oslobađajući (kozmetički) podsmijeh na situaciju individuuma koja postaje sama po sebi "interesantna". Ovo ukazuje na fenomen "zadovoljstva" što se i kako se "hvata" situacija kao predmet podsmijeha, ne kao vlastiti udes. Pozorišta, muzeji su drugi svijet u svijetu svakidašnjice. Oni ne remete njen svijet makar su joj drugačiji. Institucije kulture i umjetnosti kao institucije danas afirmiraju svakidašnjicu i kad to neće. Znakovi pobune protiv "muzeja" kazuju samo o potrazi za modernijom metodom afirmacije svakidašnjice. Već jednom svedeni na "utjehu" za dostojniji svijet ostaju oni predmetom "psihologije" da se utjeha ispuni u eliminaciji potrebe za utjehom. Civilizacija je na dobrome putu postignuća utješenog čovjeka.

Summary

Eurocentrism is immanent tendency of uni-culture. It is its power. The pattern for existence in general-uniculture offers "external food". Everything is in achievement that everything gets unnatural food and to call it progress. That is why the power of uni-culture is necessarily violence. The "cunning" of the affirmative culture is noticable, that what tradition is and what it could be is placed at museum. There is permission given for different values to exist. The cunning of affirmative culture impresses: it exalts over that it is against of and in the self - conceit of its exaltation it preserves itself in marvellousness for the

ZNAKOVI VREMENA, Jesen/Zima 1997/98., Vol.1, Broj 4

strained circumstances of the present situation which has banished it to Majesty of exile. That is the quality of pattern of the duel between enlightenment and tradition. The conflict with "the presente time" is closed at museum.